

tussen

Duin & Dijk

Themanummer

Smient

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 19

2020

Bescherming

● Grasland in de Zeevang bij Warder dat intensief is begraasd. Foto: Piet Zomerdijk.

De beschermde status van de smient staat in veel provincies onder druk omdat de vogels gras eten en daarmee de landbouw schade zouden berokkenen.

Net als alle andere vogels die van nature in het wild in Nederland voorkomen, zijn smienten beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn, die samen met onder meer de Europese Habitatrichtlijn is omgezet in de Wet natuurbescherming.

Wettelijke bepalingen

De Wet natuurbescherming (Wnb) noemt een aantal verboden handelingen die van toepassing zijn op alle inheemse vogels. Deze verboden gelden in heel Nederland.

De wet verbiedt:

- het opzettelijk doden of vangen van vogels (artikel 3.1 lid 1);
- het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het weg nemen van nesten (artikel 3.1 lid 2);

- het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels (artikel 3.1 lid 3);
- het opzettelijk storen van vogels (artikel 3.1 lid 4);
- het bezit, het vervoer en de handel in vogels, dood of levend, dan wel delen of producten daarvan (artikel 3.2).

Wie een van deze verboden overtreedt, pleegt een economisch delict wat kan leiden tot strafrechtelijke vervolging. De verboden worden ook bestuursrechtelijk gehandhaafd. Uitzonderingen op de verboden zijn opgenomen in de wet en de bijbehorende uitvoeringsregelgeving. De wet legt ook de algemene bevoegdheid vast voor de provincie (en in sommige gevallen het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit) om onder strikte voorwaarden

een ontheffing of vrijstelling te verlenen van de verboden (artikel 3.3).

Provinciale aanwijzingen

De smient is door een aantal provincies (namelijk Zuid-Holland en Utrecht) op basis van de Wnb aangewezen als soort die belangrijke schade veroorzaakt, maar dat geldt dus niet in Noord-Holland. In een aantal provinciale verordeningen is dan een vrijstelling opgenomen van verbodsbepalingen in de Wnb, waarin is vastgelegd welke maatregelen onder voorwaarden door grondgebruikers mogen worden genomen ter voorkoming of bestrijding van belangrijke schade door deze soort. In Noord-Holland was de smient tot eind 2016 in een verordening vrijgesteld ten aanzien van het verbod op het opzettelijk storen (dus niet doden).

Natura 2000

Een groot aantal natuurgebieden dat door smienten wordt gebruikt als

en beleid voor de smient

● Vrouwte smient Bovenkerkerpolder. Foto: Frank van Groen.

In Noord-Holland zijn voor de volgende Natura 2000-gebieden instandhoudingsdoelen geformuleerd voor overwinterende smienten voor de functies slaap- (S) en rustplaats (R) en foerageergebied (F):

Abtskolk & De Putten (SR 1600)

Eilandspolder (SRF 7000)

Polder Zeevang (SRF 12.400)

Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (SRF 5800)

Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (SRF 6400)

Waddenzee (SRF 33.100, provincie-overschrijdend)

IJsselmeer (SRF 10.300, provincie-overschrijdend)

Markermeer & IJmeer (SR 15.600, provincie-overschrijdend)

Eemmeer & Gooimeer Zuidoever (SR 4900, provincie-overschrijdend)

Oostelijke Vechtplassen (SRF 2800, provincie-overschrijdend)

foerageergebied of als slaapplek is aangewezen en beschermd als Natura 2000-gebied op grond van hoofdstuk 2 van de Wnb. Voor deze gebieden gelden strenge regels voor alle plannen, projecten en andere handelingen die mogelijk significante negatieve effecten kunnen hebben op de natuurwaarden waarvoor het gebied is aangewezen. Voor die natuurwaarden zijn instandhoudingsdoelen vastgesteld

en die betreffen behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied en een gespecificeerde draagkracht voor een populatie (langjarig seizoensgemiddelde). Het landelijke Natura 2000-doel voor de omvang van de populatie overwinterende en doortrekkende smienten is gemiddeld 258.200 vogels. De monitoring van de aantallen in telgebieden gebeurt middels het Meetnet Watervogels van Sovon.

Staat van Instandhouding

De Staat van Instandhouding (SvI) is een maat voor de duurzaamheid van een populatie. Bij de beoordeling worden vier hoofdaspecten meegewogen: verspreiding, populatie, leefgebied en toekomstperspectief. In de Wnb, bij ecologische effectbeoordelingen en in het natuur-, schade- en soortenbeleid speelt informatie over de SvI van beschermde soorten een belangrijke rol.

Sinds het begin van de tellingen in 1975/76 tot ongeveer 1994 zijn de aantallen van de smient in Nederland toegenomen. Net na de eeuwwisseling namen ze weer af tot het seizoen 2010/2011. Sindsdien is er geen significante aantalsverandering. Nog altijd zijn de huidige seizoensgemiddelden (het gemiddelde over alle twaalf maanden van het jaar) hoger dan in de periode voor de groei in de jaren tachtig. De langetermijntrend sinds 1980 laat dan ook een significante toename zien. De trend in Noord-Holland is ►

● Vlucht smienten. Foto: Dijen Thio.

Populatie	Verspreiding	Leefgebied	Toekomst	Eindoordeel
matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

● Tabel 1. Beoordeling Staat van Instandhouding smient als niet-broedvogel (Foppen *et al.*, 2016).

min of meer vergelijkbaar. De recente opleving na 2016 lijkt echter sterker dan de recente landelijke ontwikkeling, maar statistisch is er (vooralsnog) geen verschil (beide stabiel).

De ontwikkeling van het aantal smienten in Nederland staat niet op zichzelf. In heel Noordwest-Europa stabiliseerden de aantallen rond 1995 en namen sindsdien af (Hornman, 2020). Dit hangt samen met de veronderstelde daling van de hele populatie vanwege problemen in het broedgebied. Deze trend contrasteert met de algemene toename van veel andere grasetende watervogels, die voor een aantal ganzensoorten tot op de dag van vandaag aanhoudt. In de afgelopen decennia profiteerden graseters van de intensivering van het boerenland en dan vooral van het eiwitrijke grasland dat in de winter als voedsel beschikbaar blijft. Wel is een verlegging van het wintergebied geconstateerd. Dit leidt vooral tot wijziging van aantallen smienten aan de randen van het winterareaal, maar niet in Nederland (Fox *et al.*, 2016).

De Svl van de smient is matig ongunstig. Het gemiddelde aantal smienten in 2008-2012 bedroeg 193.000 en dit was dus 25% lager dan het aantal genoemd in het instandhoudingsdoel. De trendkwalificatie is “afname” (Foppen *et al.*, 2016).

Blauwe Lijst

Daarnaast is de smient sinds 2019 opgenomen op de zogenaamde Blauwe Lijst. Deze lijst is opgesteld voor populaties waarvan een groot deel in Nederland doortrekt en/of overwintert, namelijk minimaal 25% van de populatie uit de herkomstgebieden (op basis van het seizoensmaximum). Van alle smienten brengt 50-75% in Nederland de winter door. Ons land is dan ook van bijzonder groot internationaal belang voor de smient (Foppen *et al.*, 2016).

Afname broedsucces

In een artikel (Fox *et al.*, 2016) wordt gesteld dat een afgenomen broedsucces de belangrijkste factor is die de huidige afname van smienten verklaart. De auteurs gebruikten daarbij vooral informatie uit de broedgebieden in Finland, waarbij we overigens moeten bedenken dat ook een groot deel van de bij ons overwinterende smienten uit Rusland en omliggende landen komt, waarover geen gegevens beschikbaar zijn. Zij hebben in hun onderzoek ook leeftijdsgegevens van vleugels van in Denemarken geschoten dieren betrokken. Omdat die al over een lange periode worden verzameld door jagers maken die het mogelijk enig inzicht te krijgen in de populatieopbouw van de aanwezige smientenpopulatie. De jaarlijkse aantalsveranderingen

gen blijken heel goed te passen bij (mogelijke) veranderingen in broedsucces. In de periode 2002-2010 was het aantal jongen in de meeste jaren relatief laag, en bleven duidelijke piekjaren uit. Deels werd de tendens naar slechte broedjaren verklaard door natte en koude weersomstandigheden in de broedgebieden; de auteurs sluiten echter (een combinatie van) andere oorzaken niet uit. Die houden mogelijk verband met de toenemende ontsluiting van grote delen van het broedgebied door agrarische exploitatie, mijnbouw en als gevolg daarvan eutrofiëring, en de komst van mogelijke predatoren. Een tweede belangrijke demografische factor in hun analyse, de jaarlijkse overleving, ontbreekt. Die wordt onder meer bepaald door de jaarlijkse wisselende weersomstandigheden maar ook door de mate van afschot, waarover gegevens uit veel landen (inclusief Nederland) maar mondjesmaat toegankelijk zijn voor verdere analyse (Koffijberg, 2015).

Landbouwschade

Ondanks bovengenoemd wettelijk kader en het beschermingsregime voor de smient zijn er in het afgelopen decennium door de provincie Noord-Holland ontheffingen van de natuurwetgeving verleend om smienten af te schieten vanwege de vermeende landbouwschade die de soort veroorzaakt.

● Tekening: Jos Zwarts.

Smienten zouden dat doen in de herfst en de winter maar vooral in het vroege voorjaar. Uit gegevens geleverd door de provincie Noord-Holland, gebaseerd op gegevens van de faunabeheereenheid, fluctueert die gewasschade tussen de circa € 240.000 en € 549.000 (Tabel 2). Het overgrote deel van de schade zou plaatsvinden op blijvend grasland (98%) en daarnaast op nieuw ingezaaid grasland, wintertarwe, groenten en graszaad. De hoeveelheid schade fluctueert per jaar, met een toenemende trend. Over de ernst van de schade bestaat discussie. Uit onderzoek in de provincie Friesland blijkt dat taxaties van ganzenschade aan grasland geen goed beeld geven van de werkelijk opgetreden schade. Schade wordt getaxeerd door het meten van de grashoogte. Uit het onderzoek is echter gebleken dat het gras in het voorjaar, na vertrek van de trekganzen, een groeispurt maakt. Op 80% van de onderzochte percelen werd de vraatschade door ganzen op het moment van maaien ingehaald (Latour *et al.*, 2019). Mogelijk gelden de bevindingen die naar voren komen uit het Friese ganzenonderzoek ook voor andere watervogels die in de winter foerageren op gras, zoals de smient. Om de landbouwschade te voorkomen heeft de Faunabeheereenheid Noord-Holland een Faunabeheerplan voor Algemene Soorten op laten stellen (Guldemond *et al.*, 2017). Dit plan biedt het kader voor de uitvoering van de schadebestrijding, het (populatie)beheer en de jacht in onze provincie voor vijftien soorten. De smient is hierin opgenomen als soort waarvoor maat-

regelen genomen kunnen worden, zoals verjaging met ondersteunend afschot om de schade te voorkomen. De uitvoering hiervan door de wildbeheereenheden kan echter niet zonder een ontheffing van de Wnb.

Ontheffing vernietigd

De provincie had eind 2015 aan de faunabeheereenheid een ontheffing verleend om deze maatregel voor de smient mogelijk te maken, maar Vogelbescherming Nederland, Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN) en Fauna-bescherming hebben tegen deze ontheffing bezwaar ingediend. Ook is daarna beroep aangetekend bij de rechtbank Noord-Holland. De rechtbank heeft meerdere malen de ontheffing geschorst en uiteindelijk definitief vernietigd in september 2018. De rechtbank oordeelde dat niet kan worden vastgesteld dat de ontheffing niet leidt tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de smient en dat de aanvraag van de ontheffing onvoldoende was onderbouwd.

Op dit moment is er geen afschot mogelijk in Noord-Holland. Bij de extra grote internationale verantwoordelijkheid van Nederland voor Blauwe Lijstsoorten past een terughoudender provinciaal beleid ten aanzien van bestrijding van vermeende schade door deze soorten.

Dankwoord

Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van Vogelbescherming Nederland.

Frank Visbeen
frank.visbeen@gmail.com

Jaartal	Afschot	Uitbetaald schadebedrag
2006	4.465	€ 240.326
2007	7.948	€ 343.169
2008	1.018	€ 374.003
2009	0	€ 309.724
2010	5.196	€ 241.891
2011	10.700	€ 487.364
2012	6.851	€ 363.653
2013	4.841	€ 377.843
2014	2.549	€ 409.300
2015	1.041	€ 326.776
2016	832	€ 462.104
2017	848	€ 548.641
2018	0	€ 472.957

● Tabel 2. Afschot van smient en uitbetaalde schadebedragen in Noord-Holland tussen 2006-2018 (bron: provincie Noord-Holland & jaarverslagen Fauna-beheereenheid Noord-Holland).

Literatuur

- GULDEMOND, A., J. THISSEN, H. KLOEN, D. KEUPER, B. ALLEMA, W. VAN DIJK & F. VAN BOMMEL, 2017. Faunabeheerplan algemene soorten Noord-Holland 2017-2023 voor een planmatig en effectief beheer.
- HORNMAN, M. 2020. Voorkomen van de smient in internationaal perspectief. Tussen Duin & Dijk 19: themanummer smient.
- FOPPEN R., M. VAN ROOMEN, L. VAN DEN BREMER, & R. NOORDHUIS, 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- FOX, A.D., L. DALBY, T. KJÆR CHRISTENSEN, S. NAGY, T.J.S. BALSBY, O. CROWE, P. CLAUSEN, B. DECEUNINCK, K. DEVOS, C.A. HOLT, M. HORNMAN, V. KELLER, T. LANGENDOEN, A. LEHIKONEN, S.H. LORENTSEN, B. MOLINA, L. NILSSON, A. STIPNIECE, J.C. SVENNING & J. WAHL, 2016. Seeking explanations for recent changes in abundance of wintering Eurasian Wigeon (*Anas penelope*) in northwest Europe. *Ornis Fennica* 93(1): 12-25.
- KLEUNEN A., VAN, E. VAN WINDEN, C. DREEF, R. FOPPEN & M. VAN ROOMEN, 2016. Rode, Oranje en Blauwe Lijst van doortrekkende en overwinterende vogelpopulaties in Nederland – technische rapportage. Sovon-rapport 2016/01, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KOFFIJBERG, K. 2015. Afname Smient door lager broedsucces. Sovon nieuws december 2015.
- LATOUR, J.B., M. POT, J. STAHL, 2019. Effecten van verjaging op vraatschade door ganzen in Fryslân. A&W-rapport 2571. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden & Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND, 2014. Besluit van provinciale staten van Noord-Holland van 22 september 2014 tot vaststelling van de Verordening vrijstellingen Flora- en faunawet Noord-Holland 2014.